

Стопански
факултет

Социално- икономически анализи

Книга 1/2018 (13)

Мария Павлова

ИЗДИГАНЕ РОЛЯТА НА ПРОФЕСИОНАЛНИЯ СЧЕТОВОДИТЕЛ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ

HIGHLIGHTING THE ROLE OF THE PROFESSIONAL ACCOUNTANT – POSSIBILITIES AND FUTURE PERSPECTIVES

Abstract: The subject of research of the current article is the financial and accounting personnel of the economic unit. In particular, we consider it an element of the intangible assets of the unit and place the focus on different possibilities for developing and maintaining it professional competence.

Keywords: professional accountants, professional competence, regulation, certification, education

Въведение

През последните десетилетия се наблюдава тенденция на изместване фокуса от икономика, основана на материалните активи и ориентирана към крайния продукт, към икономика, основана на нематериални активи¹, познания и обслужване. Доказателството за това е, че средната стойност на материалните активи (чистата счетоводна стойност без задълженията) представлява по-малко от 25% от пазарната стойност на икономическите единици².

Днес всяко предприятие може да създаде устойчива стойност на основата на своите нематериални активи – човешки капитал, информационни системи, бази данни, организационна култура, възможности за иновации и др.

Настоящото изложение разглежда един от елементите на нематериалните активи, а именно човешкия капитал. Нематериалните активи в този им аспект се определят като „познания, които съществуват в дадена организация за създаване на конкурентно преимущество“³.

Съществен елемент на нематериалните активи в една икономическа структура са знанията, уменията, професионалната компетентност и възможностите за развитие на нейните кадри. В настоящата разработка обект на изследване е финансово-счетоводният екип на икономическата единица като елемент от нематериалните активи и по-конкретно възможностите за развитие и поддържане на неговата професионална компетентност.

* * *

На последния (19) Световен конгрес на счетоводителите⁴ основен въпрос за дискусия е необходимостта от ново разбиране за счетоводната професия и тясната ѝ взаимовръзка в бъдеще с бизнес средата и бизнес модела на предприятието. Един от направените основни изводи е, че счетоводната дейност като цяло трябва да отразява бизнес модела на предприятието. Обект на дискусия е въпросът как глобалната счетоводна професия може да допринесе за икономическата стабилност и развитие на предприятието⁵.

¹ Приема се по-широко тълкуване на понятието, извън чисто счетоводната му трактовка по смисъла на счетоводните стандарти.

² Каплан, Р., Д. Нортън. Стратегически карти. С.: Класика и стил, 2006, с. 4.

³ Каплан Р., Д. Нортън. Цит. съч., с. 210.

⁴ Проведен в Рим, 10–13 ноември 2014 г.

⁵ Филипова, Ф. Всички пътища тръгват от Рим. // Сп. на ИДЕС, бр.1, 2015, с. 4.

Реализацията на адекватна връзка между бизнес модела на икономическата единица и счетоводната му политика изисква множество и все по-комплексни знания от счетоводния персонал⁶. От тук на преден план излизат проблемите, свързани с професионалната квалификация на управленския счетоводен персонал, или т.нар. професионални счетоводители.

Управленският счетоводен персонал (финансовият екип) в едно предприятие обикновено обхваща финансовия директор, главния счетоводител, съставителя на финансови отчети (ако е различно лице от главния счетоводител) и управленския счетоводител. Като цяло на този екип се възлагат за изпълнение много комплексни функции, насочени както към вътрешната, но най-вече към външната среда, свързани със стратегическото планиране и анализ, анализ на риска и др. На професионалния счетоводител вече се гледа като на бизнес партньор, а не просто като на регистратор на информация. Не случайно в последните години като теория и практика бързо навлезе управленското счетоводство за стратегически решения, което осмисля и развива необходимостта счетоводителят да познава и разбира външната среда и да изгражда стратегическо мислене.

Наложителна е промяна в начина на обучение на професионалистите в областта на счетоводството, както и поддържане на тяхната квалификация. Тук възникват въпросите: **Какъв смисъл се влага в понятието „професионалната компетентност“? В каква насока трябва да се изгради и развие професионалната компетентност на счетоводителите?**

Професионалната компетентност се определя като способността да се изпълнява определена роля, съгласно дефиниран стандарт⁷. Според Етичния кодекс на професионалните счетоводители на IFAC професионалната компетентност се изразява в поддържането на професионалните знания и умения на такова ниво, необходимо да гарантира на клиента или работодателя, че получават компетентна професионална услуга, базирана на съвременното развитие на практиката, законодателството и методологията и че се действа с усърдие и задълбоченост, както и в съответствие с приложимите методологически и професионални стандарти⁸. Приема се, че тя е от такава голяма значимост за професионалния счетоводител, че е изведена като един от петте фундаментални принципа, които той трябва да спазва в дейността си.

Професионалната компетентност включва **две фази**⁹:

- придобиване на професионална компетентност;
- поддържане на професионална компетентност.

Придобиването на професионална компетентност става чрез усвояване на *професионални знания, умения и професионални ценности, етика и нагласи*.

Поддържането на професионална компетентност се осъществява чрез продължаващо обучение.

Липсата на някоя от посочените две фази сигнализира за наличие на пропуски в компетентността. За такива може да се говори в различните категории счетоводна професия.

Дефиницията за компетентността акцентира върху способността на лицата да изпълняват функциите си съгласно стандартите и изисква подходящо ниво на знания, умения, професионални ценности, етика и нагласи за постигане на тази компетентност. Подходящото ниво на компетентност е различно в зависимост от фактори като сложност на средата и задачите, разнообразието на задачите, необходимите специализирани знания и др.

Както стана ясно по-горе, професионалната компетентност е основно изискване към различните категории в счетоводната професия – външните одитори, вътрешните одитори, регистрираните одитори, членове на Института на вътрешните одитори, както и останалите категории професионални счетоводители. На практика обаче двете фази на професионалната компетентност са налице само при регистрираните одитори и вътрешните одитори, членове на Института на вътрешните одитори. Само

⁶ **Филипова, Ф.** Предизвикателствата пред счетоводната професия и нейната променяща се роля, (доклад) – В: Международна конференция „Икономиката в променящия се свят: национални, регионални и глобални измерения“, 15.05.2015. Варна: ИУ, с. 5.

⁷ Речник на термините в Ръководство по международни изложения за образование, 2014, с.17.

⁸ Етичен кодекс на професионалните счетоводители на Международната федерация на счетоводителите, издание 2016, § 100.5.

⁹ Пак там.

по отношение на тези две категории се полагат усилия от страна на професионалните им организации за поддържане на професионална компетентност, но и при тях се наблюдават някои пропуски¹⁰.

Как стои въпросът с професионалната компетентност на останалите категории професионални счетоводители, а именно: *съставителите на финансови отчети, главните счетоводители и управленските счетоводители*.

От доста време в България се водят полемики относно професионалната компетентност на съставителите на финансови отчети. Сърцевината на дискутирания проблем е дали да се регулира статута на съставителя на финансови отчети, или не, както и създаването на професионална институция, което има пряка връзка с неговата професионална компетентност. Съществуващите Съюз на счетоводителите в България, Институт на дипломираните експерт-счетоводители, както и Асоциацията на счетоводителите и счетоводните предприятия¹¹ не осъществяват ефективни регулаторни функции. Институтът на дипломираните експерт-счетоводители се опитва да контролира, но основно спрямо представителите на одиторската професия. Необхваната остава масата на останалите категории в счетоводната професия.

Видимите проблеми в практиката са сериозни. Както старият, така и влезият в сила от 2016 г. Закон за счетоводството **не изисква** доказване на определени професионални знания и умения, както и механизми за тяхното поддържане. **Видна е липсата на контрол върху квалификацията и качеството на работа на т.нар. професионални счетоводители**. Липсват възможности за тяхното постоянно усъвършенстване, развитие и повишаване на квалификацията им. Реалността показва нулев интерес към легитимността и професионалните качества на съставителите на финансови отчети и работещите в специализираните счетоводни предприятия. Необяснимо е и безразличието на държавата към посочения проблем предвид огромната значимост на създаваната от счетоводството информация.

В противовес на тези тенденции е практиката на множество европейски страни, където счетоводната професия е обект на по-силно или по-слабо регулиране¹².

Като обект за сравнение могат да се използват практиките на Великобритания, Франция и Германия. Във Великобритания счетоводната професия се регулира самостоятелно чрез силни професионални организации и не се налага държавна намеса. Във Франция и Германия законодателството допуска два варианта: първият – финансовите отчети се съставят вътре в икономическата единица и отговорността се поема изцяло от нейното ръководство. Вторият предполага отчетността да се изготвя от външно лице – във Франция – професионален счетоводител, в Германия – данъчен съветник (консултант), които са със статут на експерт-счетоводител и изцяло поемат отговорността за съдържанието и верността на финансовите отчети. За останалите категории счетоводители няма строги изисквания за сертифициране, но обучението и развитието са необходима предпоставка за кариерното им израстване. За всяка от посочените държави е характерно наличието на по няколко професионални организации, в които се членува на доброволни начала. В Германия, която в много отношения през годините е била еталон за България при разработване на търговско-правната и счетоводната система, съществуват три организации на счетоводителите: Европейска асоциация на счетоводителите (Internationaler Verband EМАА), Федерална асоциация на счетоводителите и администраторите (Bundesverband der Bilanzbuchhalter und Controllere.V.) и Федерална асоциация на независими счетоводители и сертифицирани счетоводители – Германия (Bundesverband selbständiger Buchhalter und Bilanzbuchhalter – Deutschland). Всички те поставят като основни задачи: разширяване на сферите на дейност на счетоводителите и контролиращите органи и насърчаване на сътрудничеството между отделните държави в тези сфери; работа за хармонизиране на националните правила за обучение и одит относно придобиването на съответните сертификати и дипломи; подобряване професионалната, икономическата и социалната интеграция на членовете и разширяване правомощията на самостоятелно заетите счетоводители; по-малко бюрокрация и лоялна конкуренция с други професионални групи.

¹⁰ Проблемите, свързани с професионалната компетентност на регистрираните одитори, са обект на други публикации и не се разглеждат в настоящото изложение.

¹¹ Учредена през 2003 г. като Асоциация на специализираните счетоводни предприятия, през 2016 г. взема решение да се отвори за членство на физически лица и се преименува.

¹² Германия, Франция, Испания, Италия, Австрия, Белгия, Словакия, Люксембург, Малта и други. Вж.: **Калчев, Ст.** Регулиране на счетоводната професия, Сп. на ИДЕС, бр. 2, 2014, с. 12.

Тъй като темата на това изложение не е „за“ и „против“ регулацията на счетоводната професия в България, считаме за съществен момент е развитието на професионалната компетентност на българските счетоводители наличието на активна професионална организация. Членуването в нея да е на доброволни начала и да осигурява възможности за постоянно повишаване на професионалната компетентност.

Посочените добри практики в европейските държави и в частност в Германия осигуряват високо ниво на професионализъм, включващо придобиване и поддържане на компетентност.

В България пропуските в законовата уредба и липсата на съсловна организация създават благоприятни условия за работа в счетоводната професия на лица без необходимата квалификация, образование и правоспособност, което, от своя страна, води до липса или съществени пропуски в професионалната компетентност и като цяло срива престижа на професията.

Още по-наболял е въпросът с обучението и поддържането на професионалната компетентност на управленските счетоводители. В България статутът на управленския счетоводител и неясен, не съществува професионална организация (или възможност за сертифициране), а оттам – и възможности за професионално обучение и развитие. Какъв е световният опит?

В света има престижни организации, обучаващи и сертифициращи управленските счетоводители. Институтът на управленските счетоводители (ИМА)¹³ е основан през 1919 г. в Бъфало, щата Ню Йорк, и в днешно време е най-мощната и представителна организация на управленските счетоводители в САЩ. Организацията има офиси в Цюрих (Швейцария), Дубай (ОАЕ) и Пекин (Китай). Институтът на дипломираните управленски експерт-счетоводители (ИСМА) е структура на ИМА, която осигурява сертифициране¹⁴. То обхваща четири области: финансово планиране, анализ, контрол и подпомагане вземането на решения. Втората структура е Сертифицираният институт на управленските счетоводители на Великобритания (СИМА)¹⁵. Тя се определя като най-голямата водеща професионална организация в света за управленски счетоводители. Създадена е през 1919 г., а през 1986 г. получава Кралски декрет, който дава световно призната счетоводна квалификация, особено ценена в Обединеното кралство и в цялата Британска общност. СИМА е водеща професионална организация в областта на управленското счетоводство, оценка на инвестициите и вземане на бизнес решения. През 2011 г. СИМА влиза в джойнтвенчър с Американския институт на дипломираните обществени експерт-счетоводители (АИСПА) и създава степен по управленско счетоводство, наречена Chartered Global Management Accountant (CGMA).

Към общопризнатите организации на управленските счетоводители се отнасят още тези на Канада, Хонконг, Бермудите, Австралия, Индия и др. В Германия също има възможност за придобиване на сертификат за счетоводител по управленско счетоводство (Geprüfter Bilanzbuchhalter). Управленският счетоводител полага изпит пред една от посочените камари¹⁶ и получава сертификат. За да се положи този изпит, се изисква и определен стаж по специалността.

Всички професионални и сертифициращи организации осигуряват на своите членове информация за последните, най-нови промени в законодателството, теорията и практиката, както и за добрите практики в професията. Дават възможност за продължаващо обучение и гарантират престиж и високо заплащане.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проблемите, свързани с изграждането и поддържането на професионална компетентност у счетоводителите в България, са много и разнопосочни. Тяхното решаване би могло да се развие в следните насоки:

– промяна в отношението от страна на собствениците или управляващите дадено предприятие спрямо професионалните счетоводители, работещи за тях. Все още е широко разпространено разби-

¹³ www.imanet.org.

¹⁴ Сертификат Certified Management Accountant (CMA), аналогичен на дипломиран експерт-счетоводител. Програмата за сертифициране е въведена през 1972 г.

¹⁵ <http://www.cimaglobal.com/>

¹⁶ Industrie- und Handelskammer (ИHK) – Индустиална и търговска камара. – <https://www.ihk.de/>; Handwerkskammer (HVK) – Камара на занаятчиите. <https://www.handwerkskammer.de/>; Handelskammer (HK) – Търговско-промишлена палата в Хамбург. <https://www.hk24.de/>

рането за счетоводителя като за обикновен „регистратор на данни“. Той е лишен от всякакви управленски функции и е поставен на едно от най-ниските нива в управленската йерархия. За много управляващи разбирането е, че от касиера до главния счетоводител (съставителя на финансови отчети), всички са „просто счетоводители“ с еднакви права, отговорности и нива на професионална компетентност. Предвид специфичните функции, които осъществява професионалният счетоводител (и особено контролната), е необходимо да му се отреди подобаващо място в управленската йерархия, така че да се запазят неговата независимост и достойнство;

– повишаване на изискванията от страна на бизнеса към професионалните счетоводители и особено по отношение поддържането на професионалната им компетентност;

– усъвършенстване на законовата уредба на национално ниво, така че да не се допускат недостатъчно квалифицирани кадри да заемат определени позиции;

– създаване на съсловна (професионална) организация, която да упражнява ефективен контрол върху нивото на професионалната квалификация, спазването на професионално-етичните норми, да санкционира некоректните представители в професията и да дава възможност за повишаване на квалификацията;

– повишаване качеството на университетското образование в счетоводната професия.

Само комплексното решаване на проблемите в изброените по-горе направления би довело до реална промяна в очертаната ситуация в нашата практика по отношение създаването и поддържането на професионална компетентност.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Вейсел, А.** Някои проблеми на професионалната компетентност в одита и счетоводството. София // Сп. на ИДЕС, бр. 1, 2014 // Veysel, A. Nyakoi problemi na profesionalnata kompetentnost v odita i schetovodstvoto. Sofia // Sp. na IDES, br. 1, 2014 (in Bulgarian).

2. **Калчев, Ст.** Регулиране на счетоводната професия // Сп. на ИДЕС, бр. 2, 2014 // Kalchev, St. Regulirane na schetovodnata profesiya // Sp. na IDES, br. 2, 2014 (in Bulgarian).

3. **Филипова, Ф.** Всички пътища тръгват от Рим // Сп. на ИДЕС, бр. 1, 2015 // Filipova, F. Vsichki patishta tragvat ot Rim // Sp. na IDES, br. 1, 2015 (in Bulgarian).

4. **Филипова, Ф.** Предизвикателствата пред счетоводната професия и нейната променяща се роля, (доклад). – В: Международна конференция „Икономиката в променящия се свят: национални, регионални и глобални измерения“, 15.05.2015, ИУ – Варна, 2015 // Filipova, F. Predizvikelstvata pred schetovodnata profesia i neynata promenyashta se rolya, (doklad). – В: Mezhdunarodna konferentsia „Ikonomikata v promenyashtia se svyat: natsionalni, regionalni i globalni izmerenia“, 15.05.2015, IU – Varna, 2015 (in Bulgarian).

5. Ръководство по международни изложения за образование, 2014 г. // Handbook of International Education Pronouncements, 2014, Edition© 2014, by the International Federation of Accountants (IFAC).

6. Етичен кодекс на професионалните счетоводители на Международната федерация на счетоводителите, издание 2016, Code of Ethics for Professional Accountants, 2016 // Etichen kodeks na profesionalnite schetovoditeli na Mezhdunarodnata federatsia na schetovoditelite, izdanie 2016, Code of Ethics for Professional Accountants, 2016 (in Bulgarian).

7. Institute of Management Accountants (IMA). – www.imanet.org

8. Chartered Institute of Management Accountants. – <http://www.cimaglobal.com/>

9. INK. – <https://www.ihk.de/>

10. Das Handwerk in Deutschland. – <https://www.handwerkskammer.de/>

11. Handelskammer Hamburg. – <https://www.hk24.de/>

12. European Management Accountants Association. – <http://emaa.de/>

13. Bundesverband der Bilanzbuchhalter und Controller. e. V. – <https://www.bvbc.de/bundesverband-der-bilanzbuchhalter-und-controller/>

14. ErstesWEB Creativ GmbH. – <http://www.bbh-vorteile.de/>